

دانشگاه آزاد اسلامی

پرديس علوم و تحقيقات شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه حقوق

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد « M.A. »
گرایش: جزا و جرم‌شناسی

عنوان:

مجازات رجم و تأثیر مقتضیات زمان در اجرای آن در حقوق ایران

استاد راهنما:

دکتر محمد حسن حسنی

نگارش:

ریحانه عرب اسمعیلی

پاییز ۱۳۹۳

دانشگاه آزاد اسلامی

علوم و تحقیقات

شاهرود

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب ریحانه عرب اسمعیلی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق جزا و جرم شناسی که در تاریخ ۱۳۹۳/۰۹/۳۰ از پایان نامه / رساله خود تحت عنوان مجازات رجم و تأثیر مقتضیات زمان در اجرای آن در حقوق ایران با کسب نمره ۱۷/۵ از ۱۸ و درجه..... دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم :

۱) این پایان نامه / رساله حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ....) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.

۲) این پایان نامه/ رساله قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه یا رساله را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد، مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ریحانه عرب اسمعیلی

تاریخ و امضاء:

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس پروردگار یکتا را سزااست که عزیز و زیباست و طاعتش موجب قربت است. انجام این پژوهش را که حاصل راهنمایی های ارزنده اساتید بزرگوارم است که با کمک های ارزنده خویش مرا در مراحل مختلف یاری نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم و از خداوند متعال سلامت و سعادت ایشان را خواستارم.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم ؛
که الگوی صفا و نیکی و همواره حامی ام بوده اند و
اساتید گران قدر ؛
که با راهنمایی های وزینشان مورد لطف ایشان قرار
گرفتم .

چکیده

رجم در زمره حدودی است که در شریعت اسلام مورد امضاء قرار گرفته به عمل منافی عفت اشخاص محصن اختصاص یافت و روایات فراوانی در مورد اصل آن، از ناحیه پیامبر (ص) و ائمه (ع) صادر شده است که فقها آن روایات را در حد استفاضه و حتی تواتر می‌دانند. اما در جزئیات و شرایط اختلافاتی در اقوال فقها وجود دارد. سپری شدن زمان و تغییر شرایط تأثیر انکارناپذیری بر تغییر آراء و فتاوی مجتهدین دارد. تأثیر دادن زمان و شرایط مختلف در فتوی مبتنی بر سیره قطعی پیامبر و ائمه (ع) است. این تأثیر عموماً در تغییر موضوعات، به وجود آمدن موضوعات جدید و انتفاء آنها نهفته است. با جابجایی مصالح و مفساد و تشخیص ملاک آن توسط مجتهد نیز، احکام می‌توانند دچار تغییر و تبدیل شوند. حد رجم موضوعیت دارد و تنها به دلیل تراحم مصلحت حفظ اصل دین و مذهب و جلوگیری از وهن اسلام و مسلمین، با مصالح اجرای رجم و شمول ادله تقیه بر محل بحث حکم به تعطیلی و حذف آن از قانون مجازات اسلامی می‌شود.

با نگاهی گذرا در خصوص تأثیر مقتضیات زمان بر اجرای رجم در عصر جدید ضمن دو دیدگاه از جانب موافقان مشروعیت رجم مطرح شده است. برخی بر اجرای حکم رجم در هر شرایطی اصرار ورزیده است و اعتقاد دارند: زمان هیچ‌گونه تأثیری در اجرای این مجازات نداشته و ندارد و اجرای دقیق آن در هر موقع از مکان و زمان جزء ضروریات دین می‌باشد. در نقطه مقابل گروه مخالف بر این عقیده هستند برخی از احکام شرعی تابع مقتضیات زمان هستند و حکم رجم نیز از جمله این احکام محسوب می‌شود. لذا تحولات و دگرگونی‌ها تغییر این حکم را به دنبال خواهد داشت. گروه اخیر با تمسک به سه نظریه‌ی توقف اجرای حدود در زمان غیبت امام معصوم فقدان شرایط و بسترهای اجتماعی لازم جهت اجرا و انجام حدود و نیز عدم اجرای رجم در صورت ایجاد وهن نسبت به اسلام معتقد به عدم امکان اجرای رجم در عصر حاضر هستند به نظر می‌رسد در مقام رجحان ادله این دو گروه بر یکدیگر ادله مخالفان اجرای حکم رجم، بهترین، صحیح‌ترین جایگزین ساختن مجازات‌های دیگر در این مقطع زمانی معقول‌تر باشد.

کلید واژگان: مجازات، رجم، مقتضیات زمان، اجرا، زنا، محصنه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
.....	چکیده
ل.....	فصل اول : کلیات تحقیق
۱.....	مقدمه
۲.....	طرح مسئله
۳.....	پیشینه ی پژوهش
۴.....	اهمیت و ضرورت پژوهش
۵.....	اهداف و کاربردهای پژوهش
۵.....	سؤالهای اصلی پژوهش
۶.....	فرضیه های پژوهش
۶.....	روش پژوهش
۶.....	محدودیت‌های پژوهش
۶.....	مشکلات پژوهش
۷.....	ساختار پژوهش
۸.....	فصل دوم :
۸.....	مفهوم، ماهیت، پیشینه و مشروعیت رجم
۹.....	فصل دوم : پیشینه، مفهوم و ماهیت رجم:
۱۱.....	مبحث اول: مفهوم و ماهیت رجم
۱۲.....	گفتار اول- مفهوم رجم در لغت و اصطلاح
۱۲.....	الف) رجم در لغت
۱۵.....	ب) رجم در اصطلاح
۱۶.....	ج- رجم در کتاب و سنت
۱۷.....	کتاب
۱۸.....	سنت
۲۰.....	مبحث دوم - ماهیت رجم
۲۰.....	گفتار اول- نظر فقهای معاصر
۲۳.....	گفتار دوم- استدلال

۲۶	مبحث سوم- پیشینهی رجم.....
۲۶	گفتار اول- رجم در قانوننامه‌های عُرفی .....
۲۷	الف) بین‌النهرین:.....
۲۷	ب) اور- نمو:.....
۲۷	ج) اشوننا:.....
۲۸	د) حمورابی:.....
۲۸	هـ) قوانین هیتیها:.....
۲۹	و) آشوری میانه:.....
۳۰	گفتار دوّم- روم و یونان باستان .....
۳۰	الف) روم:.....
۳۰	ب) یونان باستان:.....
۳۱	ج) آمریکا و اروپا:.....
۳۲	د- قانون چنگیز- سلطان محمد فاتح.....
۳۳	هـ - رجم در ادیان:.....
۳۳	یهود .....
۴۱	فصل سوم: .....
۴۱	مشروعیت رجم .....
۴۲	فصل سوم- مشروعیت رجم .....
۴۲	مبحث اول- بررسی ادلهی موافقان مشروعیت رجم .....
۴۳	گفتار اول- قرآن.....
۵۰	گفتار دوم- سنّت .....
۵۲	الف) رجم در حیات پیامبر(ص).....
۵۲	۱- حدیث عبادة بن صامت:.....
۵۴	۲- حدیث عبدالله بن مسعود (رض).....
۵۴	۳- حدیث اُنیس:.....
۵۶	۴- رجم ماعز:.....
۵۸	۵- رجم زن غامدی جُهَنی.....
۵۹	ب) رجم بعد از حیات پیامبر(ص).....

۵۹	۱- اجرای رجم توسط خلیفه دوم.....
۶۳	۲- اجرای رجم توسط علی بن ابی طالب (ع).....
۶۴	ج- اجماع.....
۶۸	مبحث دوم: بررسی ادله‌ی مخالفان مشروعیّت رجم.....
۶۹	گفتار اول: قرآن.....
۶۹	الف) عدم تصریح به رجم در قرآن.....
۷۳	ب) ناسازگاری رجم با آیات قرآن.....
۷۸	ج) ناسازگاری رجم با دیگر احکام زنا.....
۷۹	گفتار دوم- سنّت.....
۸۰	الف) عدم صلاحیّت خبر واحد در اثبات رجم.....
۸۲	ب) تعارض احادیث رجم با احادیث دیگر.....
۸۴	ج) تناقض های موجود بین احادیث رجم.....
۸۵	د) ناسازگاری رجم با سنّت پیامبر (ص).....
۸۶	هـ) نسخ حکم رجم در سنّت.....
۸۹	گفتار سوم- اجماع.....
۹۳	گفتار چهارم: عقل.....
۹۵	الف) خشن بودن ماهیت مجازات رجم.....
۹۷	ب) عدم امکان اثبات زنا.....
۱۰۱	فصل چهارم : رجم و مقتضیات زمان.....
۱۰۵	مبحث اول : تأثیر کلی مقتضیات زمان در احکام شرعی.....
۱۰۶	گفتار اول : انواع احکام شرعی و بررسی تأثیر مقتضیات زمان بر آنها.....
۱۰۶	گفتار دوم : احکام امضایی و تأسیسی:.....
۱۰۷	گفتار سوم : احکام مولوی و ارشادی:.....
۱۰۸	گفتار چهارم : احکام ظاهری و واقعی:.....
۱۰۸	گفتار پنجم : احکام اولی و ثانوی:.....
۱۰۹	گفتار ششم: احکام الهی و احکام حکومتی:.....
۱۰۹	گفتار هفتم : احکام عبادی و متغیّر:.....
۱۱۸	مبحث دوم: اقتضای زمان و اجرای مجازات های اسلامی.....

گفتار اول: تشدید مجازات ها:	۱۲۲
گفتار دوم: تغییر و تبدیل مجازات ها:	۱۲۳
الف) تبدیل در حدود:	۱۲۴
ب) تبدیل در قصاص:	۱۲۷
ج) تبدیل در دیات و تعزیرات:	۱۲۹
فصل پنجم :	۱۲۹
اقتضای زمان و اجرای رجم	۱۲۹
فصل پنجم: اقتضای زمان و اجرای رجم:	۱۳۰
مبحث اول: عناصر سازندهی اقتضای زمان	۱۳۱
گفتار اول: عُرف مسلمانان	۱۳۱
گفتار دوم: بنیادهای نظری مسلمانان	۱۳۴
گفتار سوم: هنجارهای بین المللی	۱۳۷
مبحث دوم: نظریه های مطرح دربارهی اجرای رجم در عصر حاضر	۱۴۰
گفتار اول: نظریه ی عدم تأثیر زمان در اجرای رجم	۱۴۱
گفتار دوم- نظریه های عدم امکان اجرای رجم در عصر حاضر	۱۴۷
الف) نظریه ی توقف اجرای حدود در زمان غیبت معصوم	۱۴۸
ب) نظریه ی فقدان شرایط و بسترهای اجتماعی	۱۵۴
ج) نظریه ی عدم اجرای رجم در صورت ایجاد وهن	۱۶۱
- جمع بندی و نتیجه گیری	۱۷۱
پیشنهاها	۱۷۵
فهرست منابع و مآخذ	۱۷۷

فصل اول :

عنوان تحقیق

فصل اول : کلیات تحقیق

مقدمه

از آنجایی که حدود به طور اعم وحد رجم به صورت اخص ناظر بر حق الله و حق اجتماع بر فرد است، بعد از پیامبر(ص) و حضرت علی(ع) مورد کم توجهی حاکمین جوامع اسلامی قرار گرفت و تقریباً تعطیل شد. البته از کسانی که خود مبتلا به انواع مفسد اخلاقی بودند و در صورت اجرای حدود، خود مستحق انواع مجازات‌ها و حدود بودند، نمی‌توانستند به دنبال اجرای حدود در جامعه باشند. اما با پیروزی انقلاب اسلامی و سرکار آمدن فقها و دین‌داران و تصمیم ایشان بر اجرای احکام اسلامی، روحی تازه بر کالبد این احکام دمیده شد. حدود، مخصوصاً سنگسار که رساله پیش رو بنای بررسی آنرا دارد حدی است که بعد از انقلاب و مخصوصاً سنگسار که رساله پیش رو بنای بررسی آنرا دارد حدی است که بعد از انقلاب و مخصوصاً در دهه اخیر در بعد بین المللی و داخلی بیشتر از بقیه حدود مورد بحث و مناقشه واقع شده است. در طی سی سال گذشته این حد اجرا شده بدون اینکه ادله این حکم، زمان امضای تشریح این حکم، روحیات مردمی که سنگسار و مجازات‌های شدیدتر از این را، میان خود اجرا می‌کردند، مفسدی که در صورت اجرا نکردن این حد گریبان جامعه‌ی آنان را می‌گرفت، میزان ابتلای جامعه‌ی آن زمان و مکان با اعمال منافی عفت و نیاز جامعه‌ی آنان بر وضع مجازاتی که حالت بازدارندگی بسیار بالایی برای مقابله و حذف این انحراف اجتماعی داشته باشد، بررسی گردد. و این مسأله با چنین سابقه و تفاوت‌هایی در زمان و مکان امضای شرع و شرایط امروزه جامعه فعلی ایران، محتاج اجتهادی نو با توجه به اصول و اهداف اساسی شارع و اسلام به عنوان دینی جاودانه و عملیاتی در همه زمانها و مکانها می‌باشد.

با اندکی تحقیق و مطالعه متوجه خواهیم شد حدود به دلیل عدم اجرا در طول سالیان دراز و عدم احساس نیاز جامعه به آنها، از سایر ابواب فقه عقب مانده و به همین دلیل مورد کم توجهی فقها قرار گرفته. چرا که فقها در هر عصری متناسب با نیازهای جامعه و زمان و مکان خود و به فراخور در خواست مقلدین فعالیت می‌کرده و اجتهاد می‌نموده‌اند. به عنوان مثال ابواب تجارات و مکاسب در فقه با بیشترین اقبال فقها مواجه شده و هم اکنون از تکامل قابل قبولی برخوردار است. در مقابل، حدود- قبل از پیروزی انقلاب و تأسیس اولین حکومت شیعی با رهبری یک فقیه بزرگ بعد از خلافت پنج ساله حضرت امیرالمؤمنین(ع)- پیشرفت قابل توجهی نداشته و در صورت ادامه روند قبلی شبیه ابوابی مثل باب عبید و اِماء در فقه می‌شد. در حالی که می‌دانیم اسلام دینی است که بیشتر به دنبال اصلاح جامعه و روابط بین مردم بوده و حکومت اصلی‌ترین هدف آن است.

طرح مسئله

از بررسی آراء و اندیشه های فرق اسلامی پیشین چنین به دست می آید که مجازات رجم از دیرباز مورد اتفاق بیشتر این فرق بوده و مشروعیت آن را قطعی دانسته و در واقع هیچ یک از فرقه ها و مذاهب اسلامی، بجز گروهی از خوارج و معتزله، در مشروعیت این مجازات تردیدی نداشته اند. آنچه در این خصوص به نظر می رسد این است که در گذشته طرح چنین مسائلی چندان ضروری احساس نمی شد، زیرا این مسائل مورد ابتلای جامعه ی آن زمان نبود. لذا فقهای اسلامی بیشتر بجهت مقید بودن به نصوص دینی و عدم توجه اساسی به مقاصد شریعت و نیز ادب و احترامی که نسبت به فقهای قبل از خود داشتند، ابراز نظر می کردند. اما در دوران مدرن پس از آشنایی مسلمانان با نظام های مختلف حقوقی به ویژه مفاهیم و معیارهای حقوق بشر و همچنین تحولات و دگرگونی های زمانی، گسترش مباحث علمی تخصصی، دیدگاه های نو و تازه ای به ذهن مسلمانان خطور کرد. لذا نواندیشان معاصر در این خصوص قائل به تجدیدنظر در اصل مشروعیت رجم شده اند. در این راستا افکار عمومی هم دچار نوعی دوگانگی و تردید شد. بنابراین نقد و بررسی ادله ی موافقان و مخالفان مشروعیت رجم قابل تامل می نماید. مسلمان در مسائل عبادی و غیرعبادی (معاملات و سیاسات) هدفش بندگی خداست و لذا همه ی تلاش و توانش را صرف این می کند که احکام خدای خود را امتثال کند و از این جهت به سوی او گام بردارد، اما همین مسلمان در متن زندگی و در مواجهه با تغییرات و تحولات زمان با این مساله روبرو می شود که چگونه شریعت اسلامی با ادعای ثبات و دوام می تواند پاسخگوی مسائل پیچیده و دائماً متحول زندگی باشد؟ به واقع در این سده ی اخیر مهم ترین سوال جوامع مسلمان همین بوده است که شریعت اسلامی، چگونه با شرایط و احوال متغیر جامعه ی مسلمان و مدرن هماهنگ می شود؟ آیا عنصر زمان می تواند موجب تغییر احکام شرعی به طور اعم و رجم به طور اخص شود؟ بنابراین بررسی تاثیر مقتضیات زمان در اجرای مجازات رجم بسیار حائز اهمیت است.

پیشینه‌ی پژوهش

فقه‌ها در کتب فقهی سنتی و در بحث مربوط به زنا محصنه، به بررسی مجازات رجم- به عنوان یکی از کیفرهای زنا- پرداخته‌اند اما چون در گذشته مخالفت چندانی با این نوع مجازات صورت نگرفته است لذا آنان مجازات مذکور را مشروع، و اجرای آن را در هر عصری قطعی و ثابت دانسته‌اند. حقوقدانان نیز بدون بررسی مبانی مشروعیت رجم در این اسلام، چنین مجازاتی را مغایر با موازین و مقررات حقوق بشری و بین‌المللی دانسته و اجرای آن را نوعی شکنجه تلقی می‌نمایند. بنابراین در این خصوص نوعی افراط و تفریط به چشم می‌خورد. همچنین با بررسی منابع اسلامی این نتیجه حاصل می‌شود که بحث خاصی تحت عنوان «تأثیر مقتضیات زمان» در هیچ کدام از علوم مدون کنونی اسلامی، مانند فقه، اصول و کلام مطرح نشده است. جایگاه علمی این بحث در فلسفه‌ی فقه اسلامی- فلسفه‌ی فقه- است که خود دوران پیش از بلوغ را می‌گذراند. در این قسمت به بررسی موردی برخی از تحقیقات پرداخته می‌شود که در آنها مجازات رجم به بررسی گذاشته شده- اند. این تحقیقات در دو قسمت تحقیقات داخلی و تحقیقات خارجی آورده می‌شود:

مطالعات و جستجو در مؤسسات، دانشگاه‌ها و ... نشان داد که تحقیقات اساسی در ارتباط با مجازات رجم و تأثیر مقتضیات زمان در اجرای آن صورت نگرفته و هر آنچه هست توصیفی از این مجازات بوده، البته قابل تحسین بوده و در نوع خود جالب توجه می‌باشد اما هیچ یک از این تحقیقات، موضوع مذکور را به طور منسجم و با سبک موجود در تحقیق حاضر، بررسی ننموده است که در ذیل چند نمونه از این تحقیقات ذکر می‌گردد:

۱- کتابی با عنوان «بررسی تطبیقی رجم در حقوق جزایی ایران و حقوق اسلامی» توسط مرتضی جمشیدی در سال ۱۳۸۷ در تهران، نشر ملکان تألیف شده است. این کتاب در سه فصل به سوابق تاریخی زنا، احکام زنا و رجم، منابع استنادی کیفر رجم، ادله‌ی اثبات زنان، کیفیت اجرای رجم، موارد سقوط و موانع رجم در فقه و حقوق ایران پرداخته است. در این کتاب به تأثیر زمان در اجرای رجم اشاره‌ای نشده است.

۲- مصطفی محقق داماد در مقاله‌ای با عنوان «مجازات عمل منافی عقّت در قرآن» به مسأله‌ی رجم پرداخته است. این مقاله شامل دو گفتار می‌باشد که در گفتار اول به بررسی احکام قرآن درباره‌ی زنا پرداخته و در گفتار دوم سابقه‌ی تاریخی رجم در تورات، ادله‌ی مشروعیت رجم در قرآن و سنت پیامبر (ص) را مورد نقد و بررسی قرار داده است. نتیجه‌ی حاصل از مطالب مقاله و نقد و بررسی‌های آن، این است که در مقاله ادله‌ی

مشروعیت رجم به طور کامل مطرح نگردیده و به تأثیر مقتضیات زمان در اجرای رجم نیز اشاره‌ای نشده است.

۳- کتابی تحت عنوان «شُبُهَاتُ حَوْلَ احَادِيثِ الرِّجْمِ وَ رُدُّهَا» توسط سعد المرصفي در سال ۱۹۹۰ میلادی در کشور کویت، مکتبه المنار الإسلامية تألیف شده است. این کتاب در سه فصل به بررسی حدّ زنا و تدریجی بودن آن، ادله‌ی مشروعیت رجم و دفاع از آن پرداخته است و در واقع شبهات مطرح پیرامون احادیث استنادی در خصوص رجم را رد می‌کند ولی در خصوص تأثیر مقتضیات زمان در اجرای رجم بحثی مطرح نکرده است و بر اجرای آن تأکید می‌ورزد.

۴- مصطفی رزق در فتاوی خود ضمن تعزیری دانستن مجازات رجم، مقتضیات زمان و تغییر شرایط و اوضاع و احوال جوامع را در اجرای رجم مؤثر دانسته و معتقد است چنین مجازاتی نباید اجرا شود. به نظر می‌رسد ایده‌ی مذکور هر چند در نوع خود جالب و در خور توجه می‌باشد اما در حدّ یک فتوا است و به طور منسجم و دسته‌بندی شده مورد بحث و بررسی قرار نگرفته است.

اهمیت و ضرورت پژوهش

اکنون با توجه به فرصتی که برای جامعه به وجود آمد تا به سوی تکامل واقعی و موردنظر شارع حرکت کند و آن در گرو اجرای حدود که به عنوان سدی در برابر انحرافات اجتماعی قرار گرفته، می‌باشد. اما مسئولین امر با اجرای سی ساله‌ی این حدود بعد از قرن‌ها تعطیلی متوجه شدند دیگر نمی‌توان با اجرای خشک و خالی آن حدود به اهداف موردنظر رسید. گسترش موارد حبس و جرایم نقدی نشانگر این رویکرد جدید بود و این نیاز جدید و روزافزون، فقها، محققین و دانشجویان فقه و حقوق را به تلاش و کوشش مضاعف در این زمینه فرا می‌خواند. ارائه راههای تازه که با اجتهادی نو در چارچوب کتاب، سنت و عقل بوده و هدف غایی شارع را برآورده نماید، وظیفه‌ی امروز ماست.

با توجه به اهمیت موضوع «مجازات رجم» در فقه و حقوق اسلامی، و وجود اشکالات و ایراداتی از جانب برخی از فقها و علما و نیز انتقادات سازمانهای بین‌المللی نسبت به این دسته از مجازات و تأثیر چنین انتقاداتی بر افکار عمومی، عدم وجود مجموعه‌های مدون به زبان فارسی در این خصوص، عدم اطلاع اکثریت عامه‌ی مردم از شرایط اجرای این حکم در جامعه‌ی اسلامی، لازم است که این موضوع مهم مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد. از سوی دیگر واقعیت این است

که بشر در فرهنگ، اقتصاد، تکنولوژی و زندگی اجتماعی همواره به یک شکل عمل نکرده و نمی کند. روابط و مناسبات فرهنگی، سیاسی و اقتصادی، عرف ها و عاداتهای اجتماعی و مهمتر از همه میزان آگاهی ها و دانسته های بشری با گذشت زمان تغییر و تحول می پذیرد و شیوه ها و نظام ها و روابط نوین پدیدار می گردد؛ گویی عصری جدید و انسان هایی جدید ظهور یافته اند! حقیقتاً دیگر سزاوار نیست مسلمانان از کنار این تغییر و تحولات زمانی بسادگی عبور کرده و با همان سبک سنتی در طلب این باشند که دین خدا را یاری دهند! بلکه از موضع مسلمانی، ضرورت طرح چنین بحثهایی و نقد و نظر در آنها یک ضرورت دینی و یک تکلیف الهی است. بنابراین تبیین دقیق مجازات رجم و تأثیر مقتضیات زمان در اجرای آن جای بحث و تأمل دارد.

نگارنده با اذعان به اهمیت و ارزش بالای طرح چنین مسائلی در جامعه دانشگاهی به هیچ وجه مدعی نیست که صلاحیت کامل برای ورود به چنین عرصه های خطر خیزی را داراست؛ بنابراین، پژوهش حاضر به هر بیان که طرح شده باشد، بهتر است تنها به عنوان طرح یک مسئله و یا تأملاتی چند در خصوص یک موضوع بسیار مهم و گسترده تلقی شود.

اهداف و کاربردهای پژوهش

در تدوین این تحقیق، انگیزه و اهداف چندی مدنظر بوده که می توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- ۱- ارائه راهکارهایی در راستای اجرا یا عدم اجرای رجم در عصر کنونی.
  - ۲- زدودن انتقادات و اعتراض های جامعه بین المللی نسبت به حقوق جزای اسلامی.
  - ۳- افزودن پژوهشی به پژوهش های انجام گرفته در زمینه فقه و حقوق.
- به نظر می رسد چنین تحقیقی بتواند در حل برخی از شبهات مطروحه کارساز و مفید بوده و حداقل اینکه پیشینه و جوانب مختلف مطلب برای طالبان علم و حقیقت تبیین شود.

سؤالات اصلی پژوهش

- ۱- حد رجم مستند به چه دلایلی است؟ و نظر فقها در مورد اصل تشریح آن چیست؟
- ۲- زمان چه تأثیری در احکام فقهی دارد و دایره تأثیر آن چقدر است؟
- ۳- حکم حکومتی چه جایگاه و شرایطی دارد و رابطه آن با احکام اولی و ثانوی چیست؟
- ۴- اگر اجرای حد رجم موجب وهن اسلام و مسلمین گردد آیا می توان بنابر اصول فقهی آن را

تعطیل نمود؟

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- تنها دلیل مشروعیت سنگسار، روایاتی است که در این زمینه در کتب روایی مختلف موجود است، به استثنای یکی دو نفر از فقها تا عصر حاضر بر آن ادعای اجماع و عدم خلاف شده است.
- ۲- زمان از طریق تغییر موضوعات احکام و فتاوی مجتهدین و... تأثیری غیرقابل انکار بر روی احکام دارد.
- ۳- حکم حکومتی دایر مدار تشخیص مصلحت از سوی حاکم شرع و در حوزه مسایل اجتماعی صادر می‌شود می‌تواند احکام اولی و ثانوی را از حیث زمان تخصص بزند، لکن ضروریات دین مانند احکامی که صرفاً در مورد رابطه فرد با خداوند است مانند نماز و روزه از حیثه تأثیرپذیری آن خارج است.
- ۴- در صورتی که اجرای حکم رجم موجب وهن اسلام و مسلمین شود بنابر موازین مسلم فقهی مانند تقدیم مصلحت اقوا در باب تزاحم بین اهم و مهم و وجوب تقیه، این حکم متوقف می‌گردد و تشخیص مصادیق آن در حوزه اختیارات حاکم شرع می‌باشد.

روش پژوهش

از آنجا که موضوع رساله بیشتر از جنبه‌ی مورد بحث و تحلیل قرار می‌گیرد، نیازمند مراجعه به نوشته‌های فقهی و حقوقی در این زمینه می‌باشد که این روش کتابخانه‌ای را می‌طلبد و از سویی دیگر، جهت بالا بردن ارزش علمی تحقیق، نیاز به استفتاء از فقهای معاصر و نظرخواهی از حقوقدانان درگیر این حوزه‌ها و مصاحبه با دیگر صاحب‌نظران وجود دارد. روش میدانی نیز به نوبه‌ی خود نمود پیدا می‌کند. بنابراین، روش انجام تحقیق مبتنی بر دو روش کتابخانه‌ای و میدانی می‌باشد.

محدودیت‌های پژوهش

- ۱- گستردگی احادیث پیرامون رجم در منابع حدیثی فریقین، که نقد و بررسی و ارزیابی همه‌ی آنها مشکل می‌نماید.
- ۲- گستردگی بحث پیرامون مجازات رجم در منابع فقهی مذاهب مختلف اسلامی، که استناد و ارجاع به همه‌ی این منابع دشوار می‌باشد.

مشکلات پژوهش

- ۱- عدم دسترسی مداوم به کتابخانه‌های بزرگ تهران و دیگر شهرهای بزرگ ایران.

- ۲- عدم امکان دسترسی به مقالات علمی مندرج در سایت‌های اینترنتی در زمینه‌ی تحقیق حاضر.
- ۳- عدم دسترسی به برخی از منابع مورد نیاز به جهت یافت نشدن آنها در داخل ایران.
- ۴- تغییرات مکرر لایحه‌ی جدید قانون مجازات اسلامی و بازنویسی مجدد مطالب مربوط به موضوع تحقیق.

ساختار پژوهش

مدار مطالعه و تحقیق حاضر، بحث در «مجازات رجم و تأثیر مقتضیات زمان در اجرای آن» است. مسائل و مباحث پیرامون موضوع مورد بحث در دو بخش طرح شده است، بخش اول مشتمل بر دو فصل می‌باشد، در فصل اول مفهوم و ماهیت رجم، در فصل دوم پیشینه‌ی رجم و در فصل سوم ادله‌ی مشروعیت رجم از دیدگاه موافقان و مخالفان بیان گردیده است. بخش دوم تحقیق نیز مشتمل بر دو فصل می‌باشد. در فصل اول تأثیر کلی مقتضیات زمان بر احکام شرعی و در فصل دوم تأثیر زمان بر اجرای رجم مورد بررسی قرار می‌گیرد و در پایان هم جمع بندی، نتیجه‌گیری از مباحث مربوطه و پیشنهادهای لازم ارائه خواهد شد.

فصل دوم :

مفهوم، ماهیت، پیشینه و

مشروعیت رجم

فصل دوم : پیشینه، مفهوم و ماهیت رجم:

بزهکار با ارتکاب فعل یا ترک فعل مجرمانه، با جمع شرایط و مقتضیات لازم مستوجب مجازات است. نه تنها او بلکه شرکاء و معاونان وی نیز با احراز شرایط، کیفر خواهند دید. مجازات عبارت است از عکس‌العمل اجتماعی به صورت رنجی که بر بزهکار اعمال می‌شود. کیفر یا مجازات دارای سابقه‌ای طولانی در تاریخ است. حتی گفته‌اند که «به قدمت عمر بشر می‌توان از آن گفتگو کرد». یادآوری این نکته ضروری است که مجازات‌ها با ویژگی‌ها و اهداف آنها که امروز نظر حقوقدانان و جرم‌شناسان را به خود جلب کرده است بدین دقت و تعمق مورد توجه قدما نبوده است. تحول نسبی کیفر نشانه‌ای از چرخش تفکر انسان در جهت شناخت بیشتر فلسفه‌ی مجازات‌ها و نتایج حاصله از آنهاست. این تحول منجر به تغییر در نوع، میزان و شیوه‌ی اجرای مجازات و قبول تدابیری در کنار آنها تحت عنوان «اقدامات تأمینی» شده است.

به طور کلی، می‌توان گفت که پایه‌ی مجازات در دوران گذشته بیشتر بر دفاع از غرایزی چون غریزه‌ی حفظ حیات یا حفظ مال و یا دفاع از مقررات قبیله‌ای و سنت‌های قومی و مذهبی بوده است که اثر آنها را حتی در عصر حاضر نیز می‌توان کم و بیش در نقاط مختلف عالم دید. بویژه، نمی‌توان فراموش کرد که بشر همیشه و به نوعی، با احساس عدالتخواهی درگیر بوده و مجازات را جبران بی‌عدالتی انجام شده دانسته است. در این مورد بخصوص ادیان مختلف به انحای گوناگون خواسته‌اند تا کیفر را جبران بی‌عدالتی حاصل از انجام عمل مجرمانه بر دیگران بدانند و به همین دلیل می‌بینیم که در شریعت اسلام در اعمال مجازات نوعی اجرای عدالت نهفته است که به ظاهر بیشتر جنبه‌ی جبران خسارت و تشفی خاطر مجنی علیه جرم را داراست.

در اسلام مجازات‌های مقرر در کتاب و سنت اصولاً شدیدند، هر چند در مقابل این شدت، اثبات و احراز جرم، بخصوص در حدود، بی‌نهایت دقیق و دشوار است. در خصوص تعزیرات، شرایط و موقعیت جرم و کیفیات اخلاقی مجرم مورد توجه قرار می‌گیرد. درباره‌ی حدود باید گفت که مجازات غالباً شدیدند: حدّ سرقت برای بار اول، بریدن انگشتان دست است، حدّ قذف (یعنی نسبت دادن زنا به دیگران) تازیانه، حدّ زنا، قتل یا رجم کردن، حدّ ارتداد، به دار کشیدن یا بریدن دست و پا بطور معکوس، حدّ لواط، کشتن با شمشیر، حدّ شرب مسکرات، تازیانه و حدّ دزدی با قهر و غلبه، بریدن دست راست یا پای چپ است. در تعزیرات، مجازات‌ها بیشتر جنبه‌ی رسوایی دارند مانند توهین، تبعید و غیره.

حدّ زنا از جمله اعمالی است که در جوامع مختلف و در طول زمان‌های متمادی، برخوردهای مختلف و عکس‌العمل‌های گوناگونی را در برداشته است. در این که چنین عملی از نظر اخلاقی